

ΜΗΧΑΝΕΙ ΤΟΥ ΝΟΥ
Η γνωστική περιπέτεια του 21ου αιώνα

Χριστουγεννιάτικη βιβλιοθεραπεία

Του **ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΣΙΑΧ**

FRANK SNOWDEN

Επιδημίες και κοινωνία
Από τον Μαύρο Θάνατο μέχρι σήμερα

Μτφρ. Τίνα Σπερελιάνη
Πρόλογος ελλην. εκδ.
Κυριάκος Πιερρακάκης
Εκδ. Πατάκη, σελ. 704

μέχρι τότε ιογενών νόσων AIDS, SARS και Εμπολα. Ειδικότερα οι δύο τελευταίες υπήρξαν οι πρώτες ιογενείς απειλές των αρχών του 21ου αιώνα, που ενώ δεν εξελίχθηκαν σε πανδημίες, ανέδειξαν τη σοβαρή επιστημονική ανετοιμότητα και την πολιτική ανεπάρκεια για την αντιμετώπιση των ενδεχόμενων νέων πανδημιών.

Εν τούτοις, στο τελευταίο κεφάλαιο με τον προφητικό τίτλο «Γενικές δοκιμές για τον 21ο αιώνα» όπου περιγράφει τις πιο πρόσφατες επιδημίες SARS και Εμπολα, ο Σνούντεν προέβλεπε -ήδη το 2018- την επερχόμενη πανδημία, η οποία έμελλε να εκδηλωθεί με τη νόσο COVID-19 ύστερα από έναν χρόνο, σχεδόν ταυτόχρονα με την πρώτη έκδοση αυτού του βιβλίου!

Αυτή η εντυπωσιακή πρόβλεψη, όμως, δεν ήταν καθόλου μια αυθαίρετη προφητεία, αλλά το επιστημονικά και ιστορικά τεκμηριωμένο συμπέρασμα που προκύπτει από την έρευνα της δυναμικής των ολοένα και συχνότερων πρόσφατων επιδημιών. Εξάλλου, στην ίδια δυσσίωνη πρόβλεψη σχετικά με την αναμενόμενη πανδημία είχαν καταλήξει από καιρό και οι έρευνες πολλών διαπρεπών επιδημιολόγων και εξελικτικών ιολόγων.

Ακριβώς αυτό υποστηρίζει στο τέλος του βιβλίου και ο Σνούντεν, όταν συνοψίζοντας τα ρηκίελευθα συμπεράσματα των ερευνών του γράφει: «Οι επιδημικές νόσοι δεν είναι τυχαία συμβάντα... εξαπλώνονται ακολουθώντας τα τεκτονικά ρήγματα που προκαλούν η περιβαλλοντική υποβάθμιση, ο υπερπληθυσμός και η φτώχεια». Κοντολογίς, όπως τις προηγούμενες πανδημίες, τα αίτια για την τρέχουσα πανδημία είναι ανθρωπογενή.

ΤΑ ΛΟΙΜΩΔΗ ΝΟΣΗΜΑΤΑ και οι καταστροφικές επιδημίες έπαιξαν και εξακολουθούν να παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας για να τα αφήσουμε αποκλειστικά στη δικαιοδοσία των γιατρών. Από τις απαρχές της ανθρώπινης περιπέτειας, τα επιδημικά «επεισόδια» της εισβολής νέων μολυσματικών παραγόντων στη ζωή των ανθρώπων δεν πυροδότησαν μόνο κοσμογονικές ιστορικές ανατροπές αλλά και τις διαμόρφωσαν.

Ανέκαθεν, η εισβολή και η διαχείριση των νέων επιδημιών στη ζωή των λαών ήταν κάτι ανάλογο και εξίσου ανατρεπτικό με τις μεγάλες οικονομικές καταστροφές και τις κοινωνικές επαναστάσεις και άφηναν ένα ανεξίτηλο σημάδι στη μετέπειτα πολιτική, οικονομική και πολιτισμική ζωή των ανθρώπων.

Στο συγκλονιστικό βιβλίο «Επιδημίες και κοινωνία», που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδ. Πατάκη άριστα μεταφρασμένο

και επιμελημένο, ο κορυφαίος ιστορικός των επιδημιών Φρανκ Σνούντεν ακολουθεί τα περίπλοκα νήματα που συνδέουν τη συνεξέλιξη των μολυσματικών μικροοργανισμών και των ανθρώπων. Ο συγγραφέας, ομότιμος καθηγητής Ιστορίας και Ιστορίας της Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο Γέιλ, καταφέρνει να αναδείξει με τρόπο εύληπτο, γοητευτικό και τεκμηριωμένο τη στενότερη διαπλοκή που υπάρχει μεταξύ των μολυσματικών παραγόντων (βακτηρίων και ιών) και του ανθρώπινου είδους.

Από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας, αυτή η βιολογική διαπλοκή έπαιξε και εξακολουθεί να παίζει αποφασιστικό ρόλο στην εξέλιξη τόσο των μικροοργανισμών όσο και των ανθρώπων. Πρόκειται για μια αμοιβαία και όχι μονόδρομο συνεξέλιξη, που εσφαλμένα θεωρείται «τυχαία» και άρα απρόσμενη εισβολή των μολυσματικών μικροοργανισμών στην ανθρώπινη ζωή.

Ίσως η μεγαλύτερη αρετή αυτού του βιβλίου είναι η πολυεπίπεδη και πολυρηματική ανασυγκρότηση της ιστορίας των μεγάλων επιδημιών, τις οποίες ο συγγραφέας εξετάζει τόσο από βιοϊατρική, θεραπευτική και υγειονομική άποψη όσο και από την άποψη των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών-καλλιτεχνικών συνεπειών τους.

Πράγματι, τα ξεχωριστά κεφάλαια περιγράφουν τις πιο μεγάλες επιδημικές κρίσεις που διαμόρφωσαν την ανθρώπινη ιστορία: από τη βουβωνική πανώλη μέχρι την ευλογία και από τις επιδημίες του κίτρινου πυρετού, του τύφου και της δυσεντερίας, τις επιδημίες πολιομυελίτιδας, ελονοσίας, μέχρι την τρίτη καταστροφική επιδημία πανώλης που τον 19ο αιώνα έπληξε τον Τρίτο Κόσμο. Ωστόσο, ο συγγραφέας παρουσιάζει αναλυτικά στα τελευταία κεφάλαια και τις πιο πρόσφατες -τοπικές αλλά ιδιαίτερα επιθετικές- επιδημίες των τριών άγνωστων

WILLIAM DUNHAM

Το μαθηματικό σύμπαν
Ενα ταξίδι μέσα από σημαντικά ορόσημα και σπουδαίες μορφές των μαθηματικών

Μτφρ. Γιάννης Παπαδόγγονας
Επιμ. Θεοφάνης Γραμμένος
Εκδ. Εφαπτήριο, σελ. 330

ΣΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ του βιβλίου, ο Γουίλιαμ Ντάναμ μάς ξενάγει με το πολύ πνευματώδες, άμεσο και αφοπλιστικά οικείο ύφος γραφής του στο συναρπαστικό σύμπαν των σπουδαίων μαθηματικών ανακαλύψεων που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη επιστήμη.

Πρόκειται για μια έξυπνα επιλεγμένη συγγραφική και

βαδού της επιφάνειας της σφαίρας από τον Αρχιμήδη, η τριχοτόμηση της γωνίας κ.ά.

Ωστόσο, σε αυτή τη γοητευτική ξενάγηση στο σύμπαν των μαθηματικών ιδεών, ο συγγραφέας παρουσιάζει εμβόλιμα τα επιστημονικά ποιττέρα από τη ζωή και το έργο ορισμένων κορυφαίων μαθηματικών, με στόχο να μας επιτρέψει

αναγνωστική διαδρομή με «σταθμούς» μια σειρά από φαινομενικά αλλόκοτες μαθηματικές ιδέες, όπως ο υπολογισμός του π, η αξιωματική γεωμετρία των αρχαίων Ελλήνων, η ανάπτυξη του διαφορικού και του ολοκληρωτικού λογισμού, το θεώρημα των πρώτων αριθμών, το παράδοξο του Ράσελ, ο υπολογισμός του εμ-

να αναγνωρίσουμε τις πιο οικίες ανθρώπινες πτυχές του μαθηματικού εγχειρήματος. Αυτές οι σύντομες αλλά πυκνές προσωπογραφίες αναδεικνύουν τις διαχρονικές συνέργειες αλλά και τις μεγάλες έριδες που άφησαν το στίγμα τους στην εξέλιξη της μαθηματικής σκέψης ενός, υποτίθεται, απρόσωπου και αφηρημένου γνωστικού αντικείμενου.

Παρουσιάζοντας με τρόπο εύληπτο και γοητευτικό ορισμένα από τα ορόσημα της μαθηματικής περιπέτειας, αλλά και κάποιες «μυθικές» μορφές των μαθηματικών, ο συγγραφέας διατρέπει επιλεκτικά τη μακροαίωνα ιστορία της μαθηματικής σκέψης: από το θεσιακό αριθμητικό σύστημα των λαών της Μεσοποταμίας και το εκθαμβωτικό αξιωματικό οικοδόμημα της ελληνικής γεωμετρίας μέχρι τη θεωρία πιθανοτήτων, από τον διαφορικό και τον ολοκληρωτικό λογισμό μέχρι τους λογάριθμους και τους μιγαδικούς αριθμούς.

Πάντως, για την ανάγνωση και την κατανοήση των κειμένων που συγκροτούν αυτό το πλούσιο βιβλίο δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις μαθηματικών, αφού ο συγγραφέας είναι πεπεισμένος ότι: «Ουσιαστικά όλα τα μαθηματικά είναι στοιχειώδη - δηλαδή, οι προπαιτούμενες γνώσεις για τον

JAN MOHNHAUPT

Ζωά στον εθνικοσοσιαλισμό

Μτφρ. Πάννης Κέλογγλου
Επιμ. Κ. Παντελίδου
Εκδ. Gutenberg, σελ. 285

Επιπλέον, η ναζιστική φιλοζωία βασιζόταν στην προαιώνια αλλά αντιεπιστημονική νοτική εμμονή του «ανθρωπομορφισμού»: το να αποδίδει δηλαδή κανείς εντελώς αυθαίρετα κάποια τυπικά ανθρώπινα ή και φυλετικά χαρακτηριστικά σε ορισμένα είδη ζώων.

Όπως δείχνει ο Γιαν Μονχάουπ με πλήθος ιστορικών παραδειγμάτων, ο συνδυασμός αυτών των δύο ψευδοεπιστημονικών απόψεων με τις ανάγκες της ρεαλιστικής πολιτικής οδηγεί γραμμικά και αναπόφευκτα στην αυθαίρετη -αλλά κάθε άλλο παρά ανεξήγητη- διαφοροποίηση των φυλετικά «ανώτερων» από τα «κατώτερα» ζώα, τα οποία όπως και οι φυλετικά «κατώτεροι άνθρωποι» θα πρέπει να εξαλειφθούν, επειδή αλλοιώνουν και μολύνουν τις δόθεν ανώτερες μορφές ζωής.

Αν, όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας, αυτή η «φαινομενικά αθώα ιστορία των ζώων είναι συνυφασμένη στενότερα τόσο με την καθημερινότητα όσο και με την ιδεολογία του εθνικοσοσιαλισμού», τότε η ανάγνωση αυτού του βιβλίου μάς αποκαλύπτει πόσο βαθιά ριζωμένες και καταστροφικές μπορούν να είναι τέτοιες ρατσιστικές προκαταλήψεις.

ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗ σειρά «Ιστορία» των εκδόσεων Gutenberg κυκλοφόρησε πριν από έναν μήνα το πολυσυζητημένο διεθνώς βιβλίο «Ζωά στον εθνικοσοσιαλισμό», του Γερμανού δημοσιογράφου και συγγραφέα Γιαν Μονχάουπ (Jan Mohnhaupt).

Πρόκειται για ένα καλογραμμένο και πολύ επίκαιρο δοκίμιο που επιχειρεί, μέσω της ιστορικής έρευνας, να διαφωτίσει την αξιοπερίεργη και ιδιαίτερα αινιγματική φιλοζωία των ναζί. Πώς η ναζιστική «φιλοζωία» σχετίζεται με την παροιμιώδη μισανθρωπία της ναζιστικής ιδεολογίας και με τις ανάγκες εφαρμογής της απέναντι στις «κατώτερες» μορφές ζωής, ανθρώπινες και ζωικές;

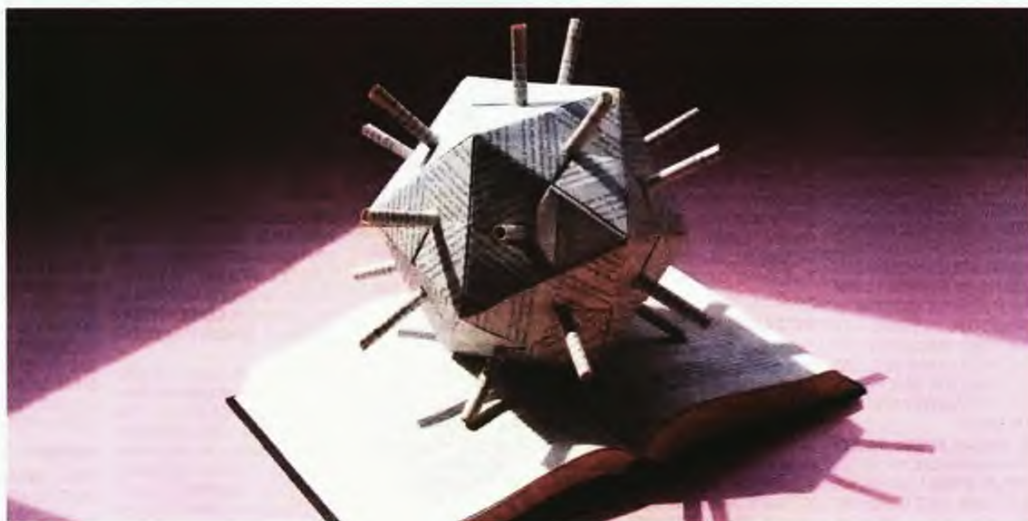
Γιατί ο Χίτλερ φωτογραφιζόταν συχνά με τα αγαπημένα του λυκόσκυλα και είχε φροντίσει να μάθουν όλοι πως ήταν χορτοφάγος; Πώς εξηγείται το γεγονός ότι ένας από τους πρώτους νόμους του Τρίτου Ράιχ αφορούσε την προστασία των ζώων και γιατί αυτός ο νόμος διατηρήθηκε για δεκαετίες στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας;

Καταρρίπτοντας τον μύθο του φιλόζωου Χίτλερ και μια σειρά από τα ιδεολογήματα των εθνικοσοσιαλιστών περί της προστασίας της «ανωτερότητας» ορισμένων ζωικών ειδών έναντι άλλων «κατώτερων» ειδών, αυτό το βιβλίο μάς αποκαλύπτει το πώς προέκυψαν κάποιες εμφανώς ρατσιστικές και αντιεπιστημονικές ναζιστικές συμπεριφορές και γιατί -άλλοτε συνειδητά και άλλοτε υποσυνείδη-

τα- αυτές οι ναζιστικές απόψεις επιβίωνουν μέχρι σήμερα στη δυτική κουλτούρα.

Συνοψίζοντας ένα από τα πιο προκλητικά συμπεράσματα της έρευνάς του ο συγγραφέας υποστηρίζει: «Η προστασία των ζώων και τα εγκλήματα εναντίον της ανθρωπότητας δεν συνιστούσαν καμία αντίφαση, το αντίθετο μάλιστα, αισθάνονταν πως ανήκουν σε μια «ηθική ελίτ».

Οι απόψεις αυτής της δόθεν ανώτερης πνευματικής και ηθικής ελίτ βασιζόνταν στην ψευδοεπιστήμη του «κοινωνικού δαρβινισμού», μια νεωτερική ιδεολογία που, ενώ δεν έχει καμία σχέση με την επιστημονική δαρβινική θεωρία της εξέλιξης, θα αποτελέσει το ιδεολογικό υπόβαθρο για τη νομιμοποίηση των απάνθρωπων όσο και των φιλοζωικών ναζιστικών πρακτικών.

αναγνώστη είναι κάποια στοιχεία άλγεβρας και γεωμετρίας του Λυκείου», όπως υποστηρίζει στον πρόλογο της έκδοσης.

Πρόκειται για ένα καλομεταφρασμένο βιβλίο που διαβάζεται με αμείωτο ενδιαφέρον όχι μόνο από κάθε λάτρη των μαθηματικών, αλλά και από κάθε φιλομαθή αναγνώστη και αναγνώστρια που αναζητά ένα γοητευτικό ταξίδι στον κόσμο των μαθηματικών ιδεών.

Τέλος, δυο λόγια για τον συγγραφέα: Ο Γουίλιαμ Ντάναμ (William Dunham) είναι διάσημος Αμερικανός ιστορικός και εκλαϊκευτής των μαθηματικών ιδεών, που έχει κερδίσει πολλά βραβεία για το πλούσιο συγγραφικό του έργο.

Σπούδασε μαθηματικά και ειδικεύτηκε στην τοπολογία, αλλά από πολύ νωρίς ενδιαφέρθηκε για την ιστορία των μαθηματικών και ειδικεύτηκε στο έργο του Λέοναρντ Οΐλερ, για τις πρωτοποριακές μαθηματικές ιδέες του οποίου έγραψε το βιβλίο «Euler - Ο δάσκαλος όλων μας», που κυκλοφορεί από τις εκδ. Εφαλτήριο. Στα ελληνικά έχει μεταφραστεί και κυκλοφορεί από τις εκδ. Αλεξάνδρεια και το βιβλίο του «Τα μεγάλα θεωρήματα των μαθηματικών, ένα ταξίδι στη μεγαλοφύα».